

CUMHURİYET SONRASI EĞİTİM SİSTEMİNDE MÜFETTİŞ SEÇME VE YETİŞTİRME SİSTEMİ

Abdurrahman EKİNCİ*

Ömer Murat ÖTER**

Mehmet Ali AKIN***

Özet

Bu araştırmada; Cumhuriyet sonrası eğitim sisteminde teftiş sistemi, müfettişlerin ne şekilde seçildikleri ve yetiştirildikleri incelenmiştir. Denetimin ve denetime ilişkin anlayışların zamanla geçirdiği değişim kısaca verilerek Türk Eğitim Sisteminde denetimle ilgili çalışmalar ve yapılan düzenlemeler ele alınmıştır. Ayrıca; Türk Eğitim Sisteminde müfettişlerin tarihsel süreçte hangi kriterlere göre seçildikleri, ne tür yetiştirme programlarından ve uygulamalardan geçtikleri, “İlköğretim Müfettişleri” ve “Bakanlık Müfettişleri” olarak incelenmiştir. Bu bağlamda geçmişte yapılan çalışmaların, denetim sistemine ilişkin yeni anlayışların tartışıldığı günümüzde, bu çalışmanın yapılacak düzenlemelere ışık tutacağı düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Denetim, müfettiş seçme, müfettiş yetiştirme,

Giriş

Sosyal, ekonomik ve politik sistemleri meydana getiren amaç, görev ve özellikleri birbirinden farklı çeşitli alt ögeler ve alt sistemler vardır. Aslında alt sistemlerin varlığı bu farklılıklara dayanır. Alt sistemlerin sınırları, görev ve fonksiyonları dikkate alınarak çizilebilir. Bu açıdan bakıldığında denetim, sistem çalışmalarının değerlendirilmesine ve geliştirilmesine olanak sağlayan bir alt sistem olarak görülür. Denetim, tüm sistemlerde bir alt sistem ve değerlendirme fonksiyonu ile yönetim sürecinin bir ögesi olarak yer alır. Denetimin, özellikle ilk kamu kuruluşlarının örgütlediği, yönetim süreçlerinin uygulamaya konduğu zaman başladığını söylemek mümkündür (Taymaz, 1997, 13).

Denetimin tarihî gelişiminde izlediği seyir ve bu konuda sahip olunan anlayış, dönemin yönetim anlayışı ile yakından ilişkilidir. Eğitim denetimi, 1900’lerden evvel

* Yrd. Doç. Dr. Mardin Artuklu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü

** Öğretim Görevlisi, Mardin Artuklu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü

*** Öğretim Görevlisi, Mardin Artuklu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü
“İlköğretim Müfettişi” adı, 04.06.2010 tarihinde kabul edilen 5984 sayılı Kanunla “Eğitim Müfettişi”; “Eğitim Müfettişi” ve “Bakanlık Müfettişi” adlandırması ise 14 Eylül 2011 tarihli ve 28054 Sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 652 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile “İl Eğitim Denetmeni” ve “Eğitim Denetçisi” olarak değişmiştir. Tarihi süreç içinde konuya ilişkin yasal metinlerde “İlköğretim Müfettişi” ve “Bakanlık Müfettişi” adlandırmaları yer aldığından çalışmada bu şekliyle kullanılmıştır.

sadece yönetsel nitelikte uygulanmakta olup öğretmenler, yönetim tarafından kontrol edilen birer memur olarak görülmüştür. Yirminci yüzyılın başlarında ise denetimin uzman eğitimciler tarafından yapılmasına başlanmış ve 1920-1930 yılları arasında denetim süreci bilimsel bir nitelik kazanmıştır. Bu süreçte, araştırma ve ölçme, denetime ait haklar olurken öğretmen, bunların sonuçlarını tek yönlü olarak uygulamakla görevli görülmüştür (Bursalıoğlu, 1999, 127). Denetim, kontrol, araştırma ve soruşturmaya dönük olarak tek boyutlu bir işleyiş göstermiştir. Bu anlayış, denetime ilişkin tanımlamalarda ve değerlendirmelerde de kendisini göstermiş ve denetim; kamu yararı adına insan davranışlarını kontrol etme süreci olarak tanımlanmıştır. Buna göre denetim, kararlaştırılmış amaçların gerçekleşme derecesini bulmak amacıyla yapılmıştır (Taymaz, 1997, 1).

1930-1950 yılları arasında ise denetim; demokratik insan ilişkileri açısından uygulanmış ve öğretmenleri eyleme geçirebilmek için onların duygu ve heyecanlarını dikkate almak gerektiği kabul edilmiştir. İnsanın güdülenme kaynakları ve özellikleri üzerine yapılan araştırmalar sonucunda gelişen ve yerleşen bu anlayışla birey merkeze alınmış, eğitimin amaç ve süreçlerinin saptanmasında elden geldiğince bireysel katılıma yer verilmiştir (Bursalıoğlu, 1999, 127). Bu anlayışla birlikte eğitim denetiminde “işbirlikçi grup çalışması” gelişmiş ve öğretimin geliştirilmesine yönelik demokratik, işbirlikçi ve yaratıcı bir denetim süreci gelişim göstermiştir. İşbirlikçi eğitimsel liderlik ve insan ilişkilerine dayalı denetim bu dönemde ortaya çıkmıştır (Bilir, 2003, 89). Lewin’in güdüleme konusundaki çalışmaları denetimde sosyal etkenlerin ilgi merkezi olmasına yol açmıştır. Böylece grup dinamiği, müfettişi grubun etkin bir üyesi olarak kabul eden denetim anlayışının önemli bir aracı olmuştur (Aydın, 2007, 15).

Modern psikoloji ve teknolojiye gelişmelerle birlikte farklılaşan yapılarıyla toplumların büyük değişimler yaşadığı 1950-1970 yılları arasında, dinamik bir süreç olarak algılanan denetim, işbirlikçi özelliğini sürdürürken, denetmene değişim aracı rolü verilmiştir. Eğitim yönetiminde de gözlenen ve birçok sosyal bilim alanını etkileyen mantıksal pozitivizmden beslenen kuram hareketinin baskın olduğu bu dönemde, eğitim denetimi alanında da araştırmaya dayalı, kuramsal bilgi temelli denetim biçimleri uygulamaları başlamıştır. Denetmenlerden, uygulamada karşılaşılan durumlar için hangi deneysel genellemelerin ve kuramların uygulanabilir olduğunu belirlemeleri istenmiştir. (Sergiovanni, Kelleher, Mccarthy ve Fowler, 2008).

1970-1980 yılları arasında eğitim denetiminde klinik, insan ilişkileri, insan kaynakları, demokratik, işbirlikçi gibi kavramların kullanılmış ve daha çok öğretimin denetimine ağırlık verilmiştir. Sınıfın klinik bir ortam olarak görüldüğü bu dönemde, geliştirilen standart testler ve değerlendirme formları kullanılarak öğretmenle işbirliği içinde öğretim geliştirilmeye çalışılmıştır (Grimmet, 1981, akt. Beycioğlu ve Dönmez, 2009, 81).

Eğitimde değişim taleplerinin yoğunlaştığı, yerinden yönetim anlayışının yaygınlaştığı 1980 sonrası dönemde, öğretmenin denetim sürecine daha çok katıldığı gelişimsel denetim anlayışı benimsenmiştir. Herkes için uygulanacak bir denetimden, her birey için, özelliklerine uygun denetim sürecine doğru bir yönelme yaşanmıştır. Grup çalışmalarına dayalı işbirlikçi denetim gittikçe yerleşen bir kültüre dönüşürken öğretimin denetimi, öğretmenlerle paylaşılan bir durum olmuştur. Denetmenlerden değişimleri başlatan değişim lideri rolünü yerine getirerek denetlenenlerin ihtiyaçla-

rını göz önünde bulundurmaları, onlarda kendini sürekli geliştirme ve deneyimlerini meslektaşlarıyla paylaşma bilinci geliştirmeleri beklenmektedir (Beycioğlu ve Dönmez, 2009, 82).

Gelişmeler ışığında eğitim denetimine ilişkin tanımlamalarda değişiklikler yapılarak meslekî rehberlik ve geliştirmeye vurgu yapılmıştır. Çağdaş denetimi daha iyi algılayabilmek için yapılan tanımlar üzerinde durmak gerekmektedir (Aydın, 2007, 16). Harris'e (1975) göre denetim, öğrenmeyi daha etkili kılmak amacıyla okulun işleyişini, öğretme sürecini doğrudan etkileyecek şekilde düzenlemektedir. Harris'e göre öğretimin denetiminin amacı, okulun öğrenme-öğretme sürecini etkili bir şekilde sürdürme ve geliştirme olmalıdır. Wiles'e (1967) göre denetim, öğretmenlere daha iyi görev yapmaları için sunulan yardım hizmetidir. İnsan ilişkilerini vurgulayan Wiles, denetimi; insanlar arası etkileşim, grup süreçleri, liderlik, personel yönetimi ve değerlendirme becerisi olarak algılamaktadır. Bu tanımlar ışığında gelişim gösteren eğitim denetiminin temel amacı, öğretme ve öğrenme sürecinin geliştirilmesi olmuştur (Akt. Aydın, 2007, 16).

Müfettiş Seçme ve Yetiştirme Sistemi

Bir sistemde işgören seçme sürecinin gerekliliği ve yararları; örgüt, meslek ve birey açılarından ele alınıp değerlendirilebilir. Örgütlerdeki farklı görevler, onları yerine getirebilecek bireylerde farklı özelliklerin bulunmasını gerektirir. Bu olgu kadrolama işlerinde seçme sürecini gündeme getirir (Taymaz, 1997, 51).

Örgüt, görev ve bireyin özelliklerine ve olanaklarına bağlı olarak kullanılacak farklı işgören seçme sistem ve modelleri bulunmaktadır. Kaynak açısından örgüt içinden ve örgüt dışından olmak üzere iki tür işgören seçiminden söz edilebilir. *Örgüt dışından işgören seçmenin*, örgüte yeni girdiler yoluyla enerji artırımı, yenileşme ve açıklığa katkı, örgüt üyelerince fark edilmeyen bozuklukların ortaya çıkarılıp düzeltilmesine olanak sağlaması gibi avantajlarını saymak mümkündür. *Örgüt içinden işgören seçiminin* ise, örgütteki üyelerin güçlü ve zayıf yanlarının daha kolay ve iyi tanınabilmesi, üyelerin örgüte bağlılığının moral ve güdüsünün artması, tanınma ve sisteme uyarlanmalarında kolaylıklar sağlaması gibi avantajları bulunmaktadır. Müfettişler rolleri gereği, sistem içindeki diğer işgörenlerin görevlerini, bu görevlerin yerine getirilmesindeki yöntem, teknik ve düzeyleri iyi bilmek durumundadırlar. Bu durum, onların görevleriyle ilgili konularda yalnızca bilgi sahibi olmasını değil, uygulama yapmış olmasını da gerekli kılmaktadır. Bu nedenle eğitim müfettişlerinin örgüt dışından seçilmeleri, en son düşünülmesi gereken bir seçenektir (Başar, 1998, 89).

İşgörenin yetiştirilmesi açısından ise seçme yöntemleri iki türdür. *Hizmetiçi eğitime dayalı* olan seçme yönteminde, belli yeteneklere sahip olanların belli görevleri yapabilecekleri varsayımından hareketle, işgörenler belli yeteneklere göre seçildikten sonra yeterliklerine göre hizmet içinde yetiştirilirler. *Hizmet öncesi eğitime dayalı* yöntemde ise, görev için ihtiyaç duyulan yeterliklere sahip olanlar seçilir. Bu yeterliklerin hizmet öncesi eğitimle adaya verilmiş olması gerekir. Bu yöntemde de hizmetiçi eğitim söz konusudur. Ancak bu hizmetiçi eğitim, işgörendeki yeterliğin sağlanması, yeniliklerin tanıtılıp öğretilmesini amaçlayan geliştirme türü bir hizmetiçi eğitimdir. Hizmetiçi eğitime dayalı seçme yöntemindeki hizmetiçi eğitim ise, işgöreni yeni bir alana hazırlamayı amaçlayan tamamlama türü veya bu alan, daha üst bir görevle ilgili ise yükseltme türü bir hizmetiçi eğitimdir. Eğitim Müfettişlerinin çok yönlü görev-

leri, görevleriyle ilgili özel durumları, onların seçiminde işgören seçme yöntemlerinden yalnızca birinin kullanılmasını güçleştirmektedir. Ülkenin eğitim politikasına bağlı olarak, uzmanlık hizmetlerinin yayılması, bu hizmetler için hizmet öncesi eğitimin bir zorunluluk olarak görülmesi, seçimde hizmet öncesi yetiştirmeye yönelik yöntemlerin kullanımını kolaylaştırmıştır (Başar, 1998, 90).

Eğitim sisteminde kalite standartlarını yakalamada insan, donanım ve bilgi unsurlarının belirli ve açık kriterlere göre düzenlenmesi oldukça önem taşır. Sistemi kalite standartlarında kurarak, insan faktörünü bu çerçevede seçmek ve yetiştirmek önemli kazanımlar sağlar. Çünkü örgütsel yapı, örgütsel davranışı doğurur. Üretime, verime ve kurumsal etkililiğe dayalı sağlam örgütsel yapılarda, çalışanların amaca uygun seçilmesi ve yetiştirilmesi örgütsel davranışa vereceği biçimle, örgütsel etkililiği sağlamada kritik değer taşır. Dolayısıyla örgütün etkililiği, çalışanların işini iyi yapmasıyla doğrudan ilişkilidir. Bu bakımdan, eğitim sistemi içerisinde, özellikle müfettişlerin seçilmesi, yetiştirilmesi ve niteliği sistemde amaca ulaşmayı ve etkililiği belirlemede önemli rol oynamaktadır (Hsu vd., 1994, 64).

Niteliği önceleyen nesnel ölçütlere bağlı bir seçme süreci, mesleğin değerini artırdığı gibi uzmanlaşma ve liyakati de sağlar. Müfettiş seçiminde öğrenim, deneyim ve kişisel uygunluğun nesnel ölçütlere göre yapılmaması, müfettişin saygınlığı ve statüsünü azaltma ve görevdeki etkililiğini zedeleyecek bir güven sorununa yol açma tehlikesini doğurmaktadır. Nesnel yöntemlerle yapılacak seçimde, görev-görevli uyumunu iyi sağlanacağından, görevler amaçlanan düzeyde yerine getirilebilecektir. Böylece hem seçme sürecindeki işlemlere hem de müfettiş uygulamalarına karşı tepkiler azalacaktır. Seçim belli ölçütlere bağlı olunca siyasal kayırma ve yeğleme yerini meslekî yeterliliğe bırakacaktır (Kaya, 1979, 281).

Meslekî yeterliliğin sağlanmasında işin niteliğine uygun ve istenen yeterlilik düzeyine sahip işgörenlerin seçilmesi büyük önem taşımaktadır. Yapılacak nesnel ve nitelikli bir seçme sürecinin sonunda, yetiştirme çabası sonuç verebilecek ve istenen düzeyde bir gelişim sağlanabilecektir (Ekinci, 2009, 83).

Doğru bir seçim sürecinden sonraki adım, müfettiş adayının yetiştirilmesidir. Yetiştirme kavramı, belli bir görevi yerine getirecek personel için düzenlenen ve kapsamında iş veya görevin gerektirdiği yeterlikleri kazandırmaya yönelik programların bulunduğu, sınırlandırılmış eğitim etkinliklerini içerir. Belli bir iş için düzenlenen eğitimsel etkinlikler olarak yetiştirme, sınırlandırılmamış olan genel eğitimden farklıdır. Rollerini nedeniyle, genel eğitimle kazandırılmayacak yeterliklere sahip olmaları beklenen eğitim müfettişleri için “eğitim” yerine, genel eğitim sonrası düşünülebilen “yetiştirme” kavramını kullanmak daha uygun olacaktır. Bu açıdan bakıldığında müfettiş yetiştirme, bir uzmanlık eğitimi olarak düşünülmeli ve bu eğitim, müfettişin görev ve rol alanları üzerinde yoğunlaştırılmalıdır (Taymaz, 1997, 52-53; Başar, 1998, 103).

Cumhuriyet Sonrası Teftiş Sistemi, Müfettiş Seçme ve Yetiştirme

Cumhuriyet öncesinde ve Cumhuriyet sonrasında Millî Eğitim Bakanlığı teşkilatında teftiş sisteminin “Bakanlık Müfettişliği” ve “İlköğretim Müfettişliği” olmak üzere ikiye ayrılmış olması nedeniyle izleyen bölümlerde, Cumhuriyet sonrası teftiş sistemi, müfettişlerin seçilmesi ve yetiştirilmesi konuları, “Bakanlık Müfettişliği” ve “İlköğretim Müfettişliği” başlıkları altında ele alınmıştır.

a. Bakanlık Müfettişliği, Müfettişlerin Seçilmesi ve Yetiştirilmesi:

TBMM Hükümeti döneminde milli eğitim hizmetlerinin verildiği Maarif Vekâleti'nde teftiş kadrosu bakan adına görev yapan üç müfettişten oluşmaktaydı. Geçiş dönemi olarak nitelendirilebilecek 1920-1922 yılları arasında bu kadro görev yapmıştır. 1923 yılında hazırlanan "Maarif Müfettişleri Talimatnamesi" adlı yönetmelikle daha geniş anlamda eğitim ve öğretime, milli kültüre, güzel sanatlara, eski eserlere, kısacası genel kültür ve eğitime ilişkin hususları denetlemekle görevli, doğrudan bakanlık makamına bağlı bir müdür ile 10 müfettişten meydana gelen denetim heyeti oluşturulmuştur. Otuz dokuz maddeden oluşan bu yönetmelikte, müfettişlik makamının kuruluşu, müfettişlik görev ve yetkileri ile teftiş esasları açıklanırken müfettişlerin seçilmesi ve yetiştirilmesi ile ilgili herhangi bir hükme yer verilmemiştir (Aydın, 2007, 154; Su, 1974, 17; Taymaz, 2011, 21). 1 Ekim 1923 tarihine kadar teftiş makamı müdürlük iken bu tarihte "Maarif Heyeti Teftişine Risayeti" olarak adlandırılıp başkanlık hâline getirilmiştir (MEB, 1979).

Cumhuriyetin ilanından sonra okullaşma hızına paralel olarak denetim hizmetlerine daha fazla önem verildiği görülmektedir. Nitekim, 3 Mart 1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile tüm medrese ve okullar Maarif Vekaletine bağlanmıştır. Bu durum denetim kurulu görevlerinin yeniden gözden geçirilmesini gerektirmiş ve 1-20 Mayıs 1925 tarihleri arasında Konya'da Maarif-i Umumi Müfettişleri toplantısı yapılmış ve Bakanlar Kurulunun onayladığı "Maarif Müfettişi Umumilerin Hukuk, Selahiyeti ve Vazifelerine Dair Talimatname" hazırlanmıştır. Bu yönetmelikte, bakan adına tüm eğitim kuruluşlarını kanun, tüzük ve yönetmeliklere uygun olarak denetlemek üzere "müfettişi umumiye ve muavinlerinin atanması"ni öngörülmüştür (Cengiz, 1992, 56).

Maarif Müfettişi Umumilerin Hukuk, Selahiyeti ve Vazifelerine Dair Talimatname ile "maarif müfettişi" ismi, "müfettişi umumiliğe" dönüştürülmüştür. Öncekilerden farklı olarak bu yönetmelikte ilk defa müfettiş ve müfettiş yardımcısı olmanın koşulları belirtilmiştir. Müfettiş adaylarının 30-50 yaş arasında, üniversitenin bir bölümünden veya bir yüksek okuldan mezun olmaları, kendi alanında çeviri yapabilecek düzeyde yabancı dil bilmeleri, müfettiş yardımcılığında en az üç yıl veya kesintisiz beş yıl okullarda öğretmenlik yapmakla birlikte en az beş yıl okul veya millî eğitim müdürlüğü yapmış olmaları öngörülmüştür. Aynı yönetmeliğe göre; müfettiş yardımcısı olabilmek için de; 28-40 yaşları arasında olma, en az beş yıl okullarda öğretmenlik yapmış olma, kendi alanında çeviri yapabilecek kadar yabancı dil bilme, üniversitenin bir bölümünden veya bir yüksek okuldan mezun olma şartları istenmiştir. Bu yönetmeliğe göre, müfettiş ve yardımcılarının atanması, teftiş kurulu başkanının önerisi ve bakanın onayı ile yapılmıştır (Su, 1974, 20, 25).

789 sayılı Maarif Teşkilatı Kanununun Mart 1926 yılında yürürlüğe girmesiyle Maarif Eminlikleri kurulmuş ve bu Kanuna dayalı olarak 17.10.1926 tarihinde Maarif Vekaleti Müfettişlerinin Hukuk, Selahiyet ve Vazifelerine Dair Talimatname çıkarılmıştır. Bu yönetmelikte, "Müfettiş-i Umumi" yerine "Vekalet Müfettişi" unvanı getirilip "Müfettişlik Muavinliği" kaldırılmıştır. Vekalet müfettişleri, merkez müfettişleri ve mıntika müfettişleri olmak üzere ikiye; merkez müfettişleri de terbiye ve tedrisat, idare, kütüphane ve müze müfettişleri olarak üçe ayrılmıştır. Bakanlık merkez müfettişlerinin öğretim ve yönetim müfettişleri olarak sınıflandırılması bu

yönetmelikle getirilmek istenen yeniliklerdendir. Bununla müfettişleri, görecekları işlerin niteliğine ve uzmanlıklarına göre ayırma fikri benimsenmiş olmakla birlikte, uygulamada karşılaşılan sorunlar üzerine eğitim, öğretim ve idari teftişler ve soruşturmalar birlikte yürütülmüştür. Mıntka müfettişleri de maarif eminliği bölgelerinde bulunup maarif eminlerinin emrinde kendi bölgeleri içinde tüm eğitim kuruluşlarını denetlemekle yükümlü sayılmışlardır (Su, 1974, 22).

1926 yılında yayınlanan yönetmelikte terbiye ve tedrisat müfettişleri ile idare müfettişlerinin atamasında aranacak şartların, bir önceki yönetmelikte yer alanlardan tek farkı, görev yapılmış olması istenen kurumun derecesiyle ilgilidir. Terbiye ve tedrisat müfettişliği için en az beş yıl orta öğretim kurumlarında sürekli olarak öğretmenlik yapmış olma; idare müfettişliği için ise orta öğretim kurumlarında veya eğitim müdürlüklerinde ve mıntka müfettişliklerinde en az beş yıl görev yapmış olma şartları aranmıştır. Terbiye ve tedrisat müfettişleri Talim ve Terbiye Kurulu'nun teklif ettiği adaylar arasından; idare ve mıntka müfettişleri ise Müdürler Encümeni'nin teklif ettiği adaylar arasından bakan tarafından seçilip atanmıştır. Mıntka müfettişliği olabilmek için ise, yaşın 28'den yukarı, üniversitenin bölümlerinden birinden veya bir yüksek okuldan mezun olma, en az üç yıl orta dereceli okul öğretmenliği yapmış olma ve bir batı dilini, bu dilde yazılmış eserlerden faydalanacak kadar bilme şartları aranmıştır (Su, 1974, 25, 26).

1926 yılında çıkarılan Muvazane-i Umumiye Kanunu'nda müfettiş sayısının 22'ye çıkarıldığı, müfettişlerin birinci, ikinci, üçüncü sınıf olmak üzere sınıflandırıldığı ve 1929 yılında yürürlüğe konan Maaş Kanunu ile başmüfettişlik unvanının kabul edildiği görülmektedir. 1939 yılında yürürlüğe giren Barem Kanunu'nda müfettiş sayısı bir başkan ve 26 müfettiş olarak gösterilmiş ve bunlardan üçünün yurtdışında eğitim gören öğrencileri teftiş etmek üzere görevlendirileceği belirtilmiştir. Takip eden yıllarda Teftiş Kurulu kadrosunda artışlar sağlanmış ise de bu artış, okul ve öğretmen sayılarındaki artışla orantılı olmamıştır (Su, 1974, 19).

1931'de maarif emirliklerinin kaldırılması ile mıntka müfettişleri, vekalet müfettişi olarak göreve devam etmişlerdir. 1933 yılında, 2287 Sayılı "Maarif Vekaleti Merkez Teşkilat Vazifeleri Hakkında Kanun" ile Millî Eğitim Bakanlığı örgütü genişletilmiş ve TBMM Hükümeti ve Cumhuriyet kurulduktan sonraki dönemlerde çıkarılan yönetmeliklerle önemli değişiklikler ve gelişmeler göstermiş olan Teftiş Kurulunun, Bakanlık teşkilatındaki yapısı ve görevleri ilk defa kanunla tespit edilmiştir. Adı geçen kanunda, Teftiş Kurulunun oluşturulması ve görevleri açıklanırken müfettiş olacaklarda aranacak nitelikler ve müfettişlerin yetiştirilmesi ile ilgili herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Aynı Kanunun 28'inci maddesinde Teftiş Kurulu'nun görevleri ve çalışma şeklinin bir nizamname ile tespit edileceği belirtildiği halde 1967 yılına kadar herhangi bir yönetmelik çıkarılmamıştır. Bu nedenle eski yönetmeliklerin sonradan kabul edilen kanunlarla çelişen hükümleri dışında kalan hükümleri 1967 yılına kadar yürürlükte kalmıştır (MEB, 2000, 114; Su, 1974, 23; Taymaz, 2011, 21).

1941 yılında kabul edilen 1113 sayılı Kanunla Mesleki ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı bünyesinde ikinci bir Teftiş Kurulu kurulmuş ise de, daha sonra görülen lüzum üzerine bu kurul 2287 sayılı Kanunla kurulmuş olan Teftiş Kurulu ile birleştirilmiştir (Su, 1974, 24).

Maarif Vekaleti Merkez Teşkilat Vazifeleri Hakkında Kanununda değişiklik yapan 4737 sayılı Kanunun kabul edildiği 1945 yılına kadar, Bakanlık müfettişlerinin atamalarında, Maarif Müfettişlerinin Hukuk, Selahiyet ve Vazifelerine Dair Talimatnamesi'nde belirtilen nitelikler aranmıştır. Adı geçen kanunda yapılan değişiklik sonrasında müfettiş olarak atanacaklarda; üniversite veya bir yüksek okuldan mezun olma, orta veya yüksek dereceli okullarda en az sekiz yıl öğretmenlik ve bu süre içinde olmak üzere en az üç yıl yöneticilik görevlerini üstün başarı ile yapmış olma nitelikleri aranmıştır (Su, 1974, 27).

1949'da alınan bir kararla yurt düzeyinde teftiş bölgeleri oluşturularak Bakanlık Müfettişleri bölgelere dağıtılmış ise de 1950 yılında bölgeler kaldırılarak uygulamaya son verilmiş ve müfettişler Ankara, İstanbul ve İzmir merkezlerinde toplanmıştır (Ayдын, 2007, 154; Taymaz, 2011, 22).

Maarif Vekaleti Merkez Teşkilat Vazifeleri Hakkında Kanun'unda değişiklik yapan ve 1954 yılında kabul edilen 6389 sayılı Kanunda, Bakanlık ve yabancı ülkelerdeki öğrenci müfettişlerinin atanmasına ilişkin hükümlere yer verilmiş ise de müfettişlerin atanmasında aranacak nitelikler açısından önemli bir farklılık getirilmiştir (Su, 1974, 27; Taymaz, 2011, 22).

1967 yılında Millî Eğitim Bakanlığı Teftiş Kurulu Yönetmeliği hazırlanarak yürürlüğe konulmuştur. Bu yönetmelikle Teftiş Kurulunun görevleri belirlenmiştir (Taymaz, 1997, 16). Yönetmelikte MEB Teftiş Kurulu, Bakanlığın merkez, taşra ve yurt dışı teşkilatı ile Bakanlığa bağlı veya Bakanlığın denetim ve murakabesine tabi bütün kuruluş ve kurumlarda, denetim, inceleme, soruşturma ve rehberlik hizmetlerinden sorumlu tutulmuştur (Yalçınkaya, 2003, 76). Bu yönetmelikle Bakanlık müfettişliğine seçilme ve atanmada, sekiz yıl başarılı öğretmenlik ve bu süre içinde olmak üzere üç yıl başarılı yöneticilik yapmış olma koşulunun aranmasına devam edilmiştir (MEB, 1979). Ancak, nesnellüğünün artırılması ve geliştirilmesi gereken müfettiş seçme süreci, hem daha öznelleşmiş hem de adaylarda aranan özellik ve nitelikler azaltılmıştır. Daha önceki yönetmeliklerde getirilmiş olan yabancı dil bilme ve yaş koşulları bu yönetmelikte kaldırıldığı gibi okul veya milli eğitim müdürlüğü yapmış olma koşulu "yöneticilik" yapmış olma olarak değiştirilmiştir. Daha önce çeşitli kurullarca yapılan aday seçimi; kurul başkanının seçimi, Bakan-Başbakan-Cumhurbaşkanı onayı şekline dönüşmüştür. Buna karşın yönetmelikte, müfettişlerin meslek içinde yetiştirilmelerine yönelik yenilikler getirilmiştir. Müfettişlerin deneyimli müfettişler yanında en çok bir yıl süreyle çeşitli işlerde çalıştırılacağı, bu süre içinde kendilerinden beklenen verimi gösteremeyeceği anlaşılanların eski görevlerine veya denk bir göreve atanacakları hükme bağlanmıştır. Ancak, müfettişten beklenen yararın sağlanamayacağına hangi ölçütlere göre ve nasıl karar verileceği tümüyle öznel yargılara bırakılmıştır. Bu yönetmelikte aynı zamanda müfettişlere dönük konferanslar, meslek toplantıları ve seminerler düzenleneceği, müfettişlerin bilgi ve görgülerini arttırmaları için başka ülkelere gönderileceği de belirtilmiştir (Başar, 1998, 79). Yeni atanan müfettişlerin meslek içinde yetiştirilmelerine yönelik olarak turnelerde ve grupla yapılan çalışmalarda teftiş hizmetlerinin ve mesleki yardımların gerektirdiği yeterliğin ve anlayışın kazandırılması, mevzuatın kavranması, teftişlerde, soruşturmalarda ve bunlarla ilgili raporların düzenlenmesinde gerekli tecrübenin edinilmesinde grup başkanlarına görev ve sorumluluklar verilmiştir (MEB, 1967).

Bakanlar Kurulu tarafından 1971 yılında çıkarılan kararname ile Teftiş Kurulunda, "Teftiş Kurulu Başkan Yardımcısı" ve "Müşavir Müfettiş" unvanıyla kadrolar oluşturulmuştur. Yardımcı ve rehber durumunda olan müfettişlerin denetimle beraber inceleme ve soruşturma görevlerini de yürütmelerinin, rehberliğin ve denetimde yardımlaşma ve değerlendirmenin zedelenmesine ve bozulmasına yol açtığı düşüncesi ile 1972-73 öğretim yılı başından itibaren Bakanlık onayı ile bir kısım müfettişler soruşturma işlerini yürütmek üzere görevlendirilmiştir (Su, 1974, 39).

1980 yılında, Milli Eğitim Bakanlığı Teftiş Kurulu Koordinatörlüğü Hizmeti İç Yönetmeliği ile İstanbul ve İzmir merkezlerinde olmak üzere iki koordinatörlük kurulmuş ve koordinatörlük görevlerine birer başmüfettiş atanmıştır. 1983 yılında çıkarılan Milli Eğitim Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı Denetleme Devamlı Yönergesi ile Ankara, İstanbul ve İzmir'in yanında Adana, Diyarbakır ve Erzurum'da da teftiş merkezleri kurulması öngörülmüş ise de kısa bir süre sonra bu uygulamadan vazgeçilmiştir. 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu çıkarılmadan önce Milli Eğitim Bakanlığına bağlı yüksekokul ve akademilerin denetim ve soruşturma işleri Teftiş Kurulu Başkanlığı tarafından yerine getirilirken 1981 yılında çıkarılan kanun ile bu yetki Yükseköğretim Denetleme Kuruluna verilmiştir (Taymaz, 2011, 22, 23).

1992 yılında yayınlanan 3797 sayılı Milli Eğitim Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanuna dayalı olarak, 1993'te yayınlanan Milli Eğitim Bakanlığı Teftiş Kurulu Tüzüğü ile ilk kez Teftiş Kurulunun görevleri, atamalar, çalışma usul ve esasları tüzük düzeyinde düzenlenmiştir. Müfettiş yardımcılığına atanmada, ilk kez yazılı ve sözlü olmak üzere iki aşamalı giriş sınavı uygulaması getirilmiştir. Giriş sınavına başvurabilmek için, fakülte veya en az dört yıllık yüksekokul mezunu olup, Bakanlığa bağlı okullarda branşında en az on yıl öğretmenlik veya branşında beş yıl öğretmenlik yaptıktan sonra Bakanlık teşkilatında veya okullarda en az üç yıl yöneticilik görevi yapmış olma, sınava daha önce birden fazla katılmamış olma koşulları aranmıştır. Öğretmen kökenli olmak koşuluyla müsteşarlık, Talim ve Terbiye Kurulu başkanlığı, müsteşar yardımcılığı ve genel müdürlük yapmış olanların sınava tabi tutulmadan müfettişliğe atanabileceğine ilişkin hüküm 1998 yılında yürürlükten kaldırılmıştır. Ayrıca öğretmen yetiştirmeyen hukuk, siyasal bilgiler, iktisat, işletme, iktisadi ve idari bilimler fakültelerinden mezun olanların da giriş sınavına başvurabilmelerine olanak sağlanmıştır. Müfettiş yardımcılarının yetiştirilme süresi üç yıla çıkarılarak bu sürenin sonunda yazılı ve sözlü olmak üzere yeterli sınavı uygulaması getirilmiştir (MEB, 1993a).

Bakanlık müfettişlerinin seçilmesi ve yetiştirilmesine ilişkin en son değişiklikler, Teftiş Kurulu Tüzüğüne dayalı olarak çıkarılan 1993 tarihli Millî Eğitim Bakanlığı Teftiş Kurulu Yönetmeliği ile yapılmıştır. Müfettiş yardımcılığına atanabilmek için ilgili Tüzükte yer alan koşullara ek olarak Yönetmelikte; Bakanlığa bağlı okul ve kurumlarda branşında öğretmenlik veya yöneticilik yapanlarda kırk ve kamu hizmetine ilk defa atanacaklarda otuz yaşından gün almamış olma koşulu getirilmiştir. Yönetmelikte ayrıca, müfettiş yardımcılığı giriş sınavı sorularının, müfettiş yardımcılığı alım kaynaklarına göre farklı konu alanlarından belirleneceği; sözlü sınavlarda adayın, yazılı sınav ve genel kültür konularındaki bilgileri ile temsil kabiliyeti, tutum ve davranışları, ifade ve muhakeme yeteneğinin değerlendirileceği; adayların aldığı ödüller ve yayınlanmış eserlerinin sözlü sınav başarı sıralamasında dikkate alınacağı; yapılan yazılı ve sözlü sınavlardan 70 ve üzeri puan alanların sınav puanı ortalama-

larına göre en yüksek puandan başlamak üzere sıralama dikkate alınarak atama yapılacağı; müfettiş yardımcılarının yetiştirilmesiyle ilgili olarak ise, Başkanlıkça üç yıllık müfettiş yardımcılığı döneminde gerekli görülen mevzuatı ve uygulamaları, denetim, araştırma, inceleme ve soruşturma yöntemlerini öğrenmeleri amacıyla, hizmetçi eğitim programlarına alınacakları; başmüfettişlerden birinin refakatinde en az bir yıl çalışacakları; başmüfettiş tarafından refakat dönemi sonunda haklarında bağımsız olarak iş görüp göremeyecekleri yönünde rapor düzenleneceği; üç yıllık çalışma sonucunda yazılı ve sözlü yeterlilik sınavına alınacakları ve sınavda başarılı olanların müfettişliğe atanacakları hükümlerine yer verilmiştir (MEB, 1993b).

Millî Eğitim Bakanlığının teşkilatında önemli değişiklikler yapan 25.08.2011 tarih ve 652 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Teftiş Kurulu, Bakanlığın bir hizmet birimine dönüştürülerek Rehberlik ve Denetim Başkanlığı olarak isimlendirilmiştir. Bakanlık müfettişi ismi de “Millî Eğitim Denetçisi” olarak değiştirilmiştir. Millî eğitim denetçilerinin görevlerinde, öncekilerden farklı olarak rehberlik yapma, yol gösterici plan ve programlar oluşturma, önleyici ve eğitici bir yaklaşımla araştırmalar yapma gibi görevler ön plana çıkarılmıştır. Ayrıca, Kanun Hükmünde Kararnamede, eğitim denetçi yardımcılığı yarışma sınavına en az dört yıllık lisans eğitimi veren eğitim, fen-edebiyat, hukuk, siyasal bilgiler, iktisadî ve idarî bilimler, iktisat, işletme fakültelerinden mezun olanların başvurabileceği; denetçi yardımcılığına atanmaların üç yıl çalışma sürelerinin sonunda belirlenecek konularda tez hazırlayacakları ve tezin oluşturulacak tez jürisi tarafından kabul edilmesi kaydıyla, yapılacak yeterlik sınavına girmeye hak kazanacakları; yeterlik sınavında başarılı olanların Millî Eğitim Denetçisi kadrolarına atanabilecekleri belirtilmiştir. Yeterlik sınavında başarılı olanların en geç iki yıl içinde Kamu Personeli Yabancı Dil Bilgisi Seviye Tespit Sınavından asgarî (C) düzeyinde puan almaları şartı getirilmiştir. Denetçi yardımcılarının mesleğe alınmaları, yetiştirilmeleri, yarışma sınavı, tez hazırlama ve yeterlik sınavı ile diğer hususlarının yönetmelikle düzenleneceği hükmüne de yer verilmiştir (MEB, 2011). Kanun düzeyinde yapılan bu değişikliklerin uygulanmasına yönelik usul ve esasların yer alacağı tüzük ve yönetmelik değişikliklerinin yapılması beklenmektedir.

Millî eğitim denetçileri olarak isimleri değiştirilen bakanlık müfettişlerinin seçiminde, 1993 yılında yapılan değişikliğe kadar herhangi bir seçme sınavı uygulanmadan belli kriterlere sahip olanlar arasından atamaların yapılmış olmasını, atamalarda nesnel ölçütlerin göz ardı edildiği şeklinde ifade etmek mümkündür. Cumhuriyetin ilk yıllarında atanabilmek için “kendi alanında çeviri yapabilecek düzeyde yabancı dil bilme” gibi koşullar aranırken sonraki değişikliklerde koşulların azaltıldığı, atanabilmek için öğretmenlik ve/veya yöneticilikte kıdemli olmanın dışında, hizmet öncesi bir eğitim almış olma gibi bir koşulun aranmadığı dikkat çekmektedir.

Önceden bir yıl iken sonradan üç yıla çıkarılan müfettiş yardımcılığı süresinde müfettiş yardımcıları ve göreve devam eden müfettişler için, hizmet içinde yetiştirmeye yönelik zorunlu ve somut bir yetiştirme programının belirlenmediği görülmektedir. Göreve alınan müfettiş yardımcılarında daha çok kıdemli müfettişlerin rehberliğinde usta-çırak ilişkisi içinde mesleğin öğretilmesi yoluna gidilmiştir. 652 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname'deki değişiklik ile eğitim denetçi yardımcılarının belirlenecek konularda tez hazırlayacak olmaları, tezin oluşturulacak tez jürisi tarafından kabul edilmesi kaydıyla yapılacak yeterlik sınavına girmeye hak kazanmaları

ve yeterlik sınavında başarılı olanların en geç iki yıl içinde Kamu Personeli Yabancı Dil Bilgisi Seviye Tespit Sınavından asgarî (C) düzeyinde puan almaları şartının getirilmiş olması, nitelik ve yetiştirme açısından olumlu düzenlemeler olarak değerlendirilebilir. Eğitim denetçi yardımcıları ve denetçilerini yetiştirmenin, üniversitelerle işbirliği içinde ve lisansüstü eğitime dayalı olarak yürütülmesi durumunda amaca daha iyi ulaşılabilceğini söylemek mümkündür.

b. İlköğretim Müfettişliği, Müfettişlerin Seçilmesi ve Yetiştirilmesi

Eğitimdeki denetim sistemi, öncesinde olduğu şekliyle Meclis Hükümeti döneminde ve Cumhuriyetin ilanından sonraki dönemde de “Maarif (Bakanlık) Müfettişliği” ve “İlköğretim Müfettişliği” şeklinde ikili yapıda devam etmiştir. Bakanlık müfettişleri merkez teşkilatında görev yaparken ilköğretim müfettişleri il ve ilçe merkezlerinde görev yapmışlardır. Cumhuriyet döneminde ilköğretim müfettişleri ile ilgili ilk düzenleme, 1923 yılında yayınlanan İlk Tedrisat Müfettişlerinin Vazifelerine Dair Talimatname’dir. Bu yönetmelikte, ilköğretim müfettişlerinin görevleri açıklanırken atanmalarında aranacak şartlar ve yetiştirilmeleriyle ilgili bir düzenlemeye yer verilmemiştir (Su, 1974, 56).

Mart 1926’da çıkarılan Maarif Teşkilatı Kanununda, ilköğretim müfettişlerinin orta muallim mektebi mezunlarından seçileceğine dair hükme yer verilmiştir. Bu Kanunun yayınlandığı tarihe kadar ilköğretim müfettişlerinin atamasında aranacak şartlar olarak İmparatorluk devrinde kabul edilmiş esasların uygulandığı anlaşılmaktadır. 1927 yılında yürürlüğe giren İlk Tedrisat Müfettişleri Talimatnamesi ile her ilçede bir ilköğretim müfettişinin bulunması öngörülmüştür. Bu yönetmelikte, ilköğretim müfettişlerinin atanmasında göz önünde bulundurulacak esaslar daha açık bir şekilde belirlenmiştir. Buna göre, ilköğretim müfettişi olacak kişilerin ilköğretmen okulu mezunu, 24-45 yaşları arasında ve ilkokullarda en az beş yıl öğretmenlik yapmış olması istenmiştir. İlköğretmen okulu müdür yardımcıları ve eğitim metodu öğretmenleri de ilköğretim müfettişi olarak atanabilmiştir. Müfettiş seçme ve atama işleri, millî eğitim müdürleri veya maarif emirleri tarafından doğrudan yapılmıştır (Ayдын, 2007, 145; Başar, 1998, 79; Su, 1974, 56).

Bu tarihlerde, ilköğretim müfettişi olmak isteyeceklerin nasıl seçileceklerini gösteren İlk Tedrisat Müfettişliğine Talip Olanların Seçilmesi Tarzları Hakkında Talimatname yayınlanmıştır. Bu yönetmeliğe göre 25 yaşını bitirmiş ilköğretmen okulu müdür ve öğretmenleri ile en az iki yıl öğretmenlik yapmış orta muallim mektebi mezunları sınavsız olarak ilköğretim müfettişi olarak atanabilirken, 25 yaşını bitiren ve en az 5 yıl görev yapmış ilkokul öğretmenlerinden Bakanlıkça yapılan yazılı ve sözlü sınavlarda başarılı olanlar da ilköğretim müfettişi olarak atanmıştır. Yapılan sözlü sınavda adaylardan; eğitim, okul yönetimi ve bakanlık teşkilatıyla ilgili yöneltilen soruların çözümünü tartışmaları, bir ilkokulun teftişi yaptırılarak hakkında rapor vermeleri, sınıfta örnek bir ders işlemleri ve verdiği dersin esaslarını sınav komisyonuna açıklamaları istenmiştir. Ayrıca, bir yabancı dil bilme müfettişliğe atanmada öncelik sebebi olarak belirlenmiştir (Su, 1974, 230).

İlköğretim müfettişlerinde bulunması gereken kişisel ve meslekî özelliklerle müfettişlerin sahip olması gereken yeterlik alanlarının belirlendiği İlk Tedrisat Müfettişleri Rehberi 1929 yılında yayınlanmıştır (Su, 1974, 241-242). 1939 yılında çıkarılan 3407 sayılı İlk Tedrisat Müfettişlerinin Muvazene-i Umumiye İçerisine

Alınmasına Dair Kanunda, ilköğretim müfettişliğine atanmak için Gazi Terbiye Enstitüsü ya da yabancı ülkelerdeki benzer okullardan mezun olma koşulu getirilmiştir (Bozkurt vd., 2003, 121; Su, 1974, 57) Bu Kanuna dayalı olarak 1945 yılında yayınlanan İlköğretim Müfettişliği Staj Yönetmeliğinde ilk kez ilköğretim müfettişlerinin nasıl yetiştirileceğine ilişkin hükümlere yer verilmiştir. Bu yönetmeliğe göre, stajyer müfettiş en az bir yıl süren stajının beş ayını atandığı ilin bölgesindeki köy enstitüsünde, en az bir ayını millî eğitim müdürlüğünde, en az altı ayını da bakanlıkça uygun görülecek bir ilköğretim müfettişinin yanında uygulamalı olarak geçirmektedirler. Stajyer müfettişlerden, köy enstitüsü müdürü ve millî eğitim müdürünün verdiği sicile göre başarılı olanlar ilköğretim müfettişliğine atanırken başarısızlara bir kez olmak koşuluyla stajları tekrarlatılmıştır. Bu süre sonunda başarısız olanlar alanlarına uygun okulların öğretmenliklerine atanmışlardır (Başar,1998, 80; Su, 1974, 254-255).

1961 yılında yayınlanan İlköğretim ve Eğitim Kanununa göre; asil ilkokul öğretmenliği yaptıktan sonra eğitim enstitülerini veya yabancı ülkelerdeki buna denk okulları bitirenlerden, ilkokullarda en az sekiz yıl öğretmenlik veya en az iki yılı ilköğretim veya ilkokul müdürlüklerinde, ilkokul müdür yardımcılığında geçmiş olmak şartıyla en az 6 yıl öğretmenlik yapmış olanlardan görevlerindeki başarıları ve müfettişlik için gerekli ve yeterli nitelikleri saptanmış olan ve yönetmeliğe göre açılan kurslarda başarı gösteren ilkokul öğretmenleri, Bakanlık tarafından ilköğretim müfettişi olarak atanmışlardır. Ancak adı geçen kanunda görevdeki ilköğretim müfettişlerinin yetiştirilmesiyle ilgili bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Müfettişlerin seçimiyle ilgili Kanunda yer alan hususlar, 1962 tarihinde yayınlanan İlköğretim Müfettişleri Yönetmeliği'ne aynen aktarılmıştır. Yönetmelikte, müfettişlik için gerekli nitelikler ve bu nitelikleri taşıyanların seçiminde kullanılacak nesnel ölçütler belirlenmediği için, seçme sürecine açıklık getirilmemiştir. Ayrıca kanunda olduğu gibi yönetmelikte de müfettişlerin yetiştirilmesine ilişkin herhangi bir düzenlemeye yer verilmemiştir. 1963 ve 1969 yıllarında çıkarılan yönetmeliklerde, ilköğretim müfettişlerinin seçilmesiyle ilgili bir değişikliğe ve yetiştirilmesiyle ilgili bir düzenlemeye gidilmemiş olmakla birlikte 1969 yılındaki yönetmelikle ilköğretim müfettişlerinin bölge merkezinin il merkezi olması öngörülmüş ve İlköğretim Müfettişler Kurulu, İlköğretim Müfettişler Kurulu Başkanlığı ve Başkan Yardımcıları gibi değişiklikler getirilmiştir (Başar, 1998, 81; MEB, 1962; MEB, 1963; MEB, 1969; Su, 1974, 57; Yıldırım ve Koçak, 2012) .

1980'de yayınlanan İlköğretim Müfettişleri Tayin ve Nakil Yönetmeliği ve o dönemde yürürlükte olan İlköğretim Müfettişleri Yönetmeliğine göre ilköğretim müfettişi olabilmek için sekiz yıl asil ilkokul öğretmenliği yaptıktan sonra, Eğitim Enstitüsü veya Yüksek Öğretmen Okulu eğitim bölümünden mezun olma, son beş yıllık öğretmenliği veya memuriyeti esnasında "maaş kesimi" cezasından daha ağır bir disiplin cezası almamış olma, başarı ve sicil durumu son üç yıllık kayıtlara göre olumlu olduğu tespit edilmiş olma şartları aranmıştır. Ayrıca; aynı yönetmeliklerde belirtilen kaynaklardan ihtiyacın karşılanamaması durumunda en az beş yıl başarılı olarak görev yapmış ilkokul öğretmenleri veya yöneticilerinden üç yıllık Eğitim Enstitülerinin Türkçe, Sosyal Bilgiler, Matematik veya Fen Bölümlerinin birinden mezun olanlardan seçilenlerin, Bakanlığın açacağı en az 600 saatlik müfettişlik kursunu başarıyla bitirmeleri koşuluyla ilköğretim müfettişliğine atanabileceği hükmüne yer verilmiştir (MEB, 1980; Yalçınkaya, 2003, 76-77).

Eğitim enstitülerinin 1982 yılında eğitim fakültelerine dönüştürülmesinden sonra da bazı fakülteler, ilköğretim müfettişi yetiştirme amaçlı “Eğitim Yöneticiliği ve Deneticiliği Programları”nı sürdürmüştür. Bu programlara girebilmek için, en az üç yıl başarılı öğretmenlik yapmış olma, üniversite seçme sınavına girerek yeterli puanı almış olma ve bakanlıkça aday gösterilmiş koşulları aranmıştır (Başar, 1998, 81).

Kurul isminin yer aldığı 1990 yılında yayınlanan İlköğretim Müfettişleri Kurulu Yönetmeliği, mesleğe ilköğretim müfettiş yardımcısı olarak ve seçme sınavıyla atanma sistemini getirmiştir. Müfettiş yardımcılığına müracaat edenlerde şu şartlar aramıştır: 1. “Çocuk gelişimi ve eğitimi”, “sınıf öğretmenliği”, “alan öğretmenliği”, “özel eğitim”, “eğitimde psikolojik hizmetler” ile “eğitim yönetimi, teftiş ve plânlaması” veya bunlardan birine denkliği onaylanmış alanda yüksek öğrenim görmüş olmak, 2. İlköğretim kurumlarında en az 5 yıl öğretmenlik veya yöneticilik yapmış olmak, 3. Müracaat tarihinin son günü itibarıyla 40 yaşını tamamlamamış olmak, 4. Son beş yılda yetersiz rapor almamış ve son üç yıllık sicil raporları ortalaması en az iyi olmak, 5. Aylıktan kesme veya maaş kesimi cezasından daha ağır bir disiplin cezası almamış olmak, 6. Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ne karşı suç teşkil edecek boykot, miting ve işgal gibi eylemlerde bulunmamış, yasaklanmış her türlü yayını görev mahallinde bulunduramamış olmak, 7. İçki, kumar ve iffetsizlik gibi Devlet memuriyetinin ve toplumun ahlâk kurallarına aykırı davranışlara düşkünlüğü soruşturma, adli ve idarî yargı kararları ile tespit edilmemiş olmak. Yukarıda sayılan koşullara ilaveten % 20’si genel kültür, % 30’u özel alan, % 30’u meslek bilgisi ve % 20’si yönetim bilgisi alanlarıyla ilgili soruların bulunduğu seçme sınavına giren adaylardan belirlenen sayıdakiler sözlü sınavına alındıktan sonra iki sınav puanlarının aritmetik ortalaması 100 üzerinden 70 puanın üstündekiler başarılı sayılmışlardır. Sınavda başarılı olanlardan üniversitelerin veya yüksekokulların eğitim yönetimi, teftiş ve plânlaması alanından mezun olanlar doğrudan; ön lisans öğrenimli olanlar üniversitelere gönderilerek alanlarında lisans tamamlamaları sağlandıktan sonra diğerleriyle birlikte altı ay süreli hizmetçi eğitim kursunu tamamladıktan sonra Bakanlıkça, İlköğretim Müfettiş Yardımcısı olarak atanmışlardır (MEB, 1990). Altı aylık hizmetçi eğitim kurslarında hızlandırılmış bir şekilde Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi lisans programında yer alan dersler okutulmuş lisans diploması verilmiştir.

Bir yıllık müfettiş yardımcılığı süresi içinde yetiştirme ile ilgili olarak da belirlenen yönetmelikte, kurul başkanlığınca İlköğretim Müfettiş Yardımcısı Yetiştirme Programının hazırlanacağı, bu programda Bakanlık merkez ve taşra teşkilâtı kuruluşları ve görevleri, rehberlik, teftiş, inceleme ve soruşturma, ilköğretim kurumlarının kuruluş, yönetim ve işleyişine dair mevzuat ile öğretim metot-tekniği ve araçları, meslekî eser inceleme gibi hususlara yer verileceği; müfettiş yardımcısının işbaşında yetişmesinde görevli olduğu grup başkanının rehberlik edeceği; teftiş ve soruşturma sırasında ilköğretim müfettiş yardımcısının tutum ve davranışları ile verilen program uyarınca yaptığı çalışmaların grup başkanınca değerlendirileceği; grup başkanının müfettiş yardımcısı hakkındaki kanaatini kurul başkanına yazılı olarak bildireceği; kurul başkanı, müfettiş yardımcısının yaptığı teftiş, inceleme ve soruşturmalarındaki isabet ve çabukluk gibi hususları da dikkate alarak grup başkanının kanaati ile kendi kanaatini il millî eğitim müdürüne yazılı olarak bildireceği; il millî eğitim müdürünün bu kanaatlere, kendi görüş ve kanaatini de ekleyerek valilik makamı yolu ile Bakanlığa göndereceği ve Bakanlıkça uygun görülenlerin ilköğretim müfettişi olarak

atanacağı belirtilmiştir. Aynı Yönetmelikte, hizmet süresi en az beş yıl olan müfettişlerin, gerekli görülecek konularda inceleme yapmak, meslekî bilgi, görgü ve uzmanlıklarını artırmak amacıyla yurt içinde hizmetiçi eğitime tabi tutulacağı; Millî Eğitim Akademisi, Millî Eğitim Bakanlığı Devlet Memurları Yabancı Diller Eğitim Merkezi, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Kamu Yönetimi Lisans Üstü Uzmanlık Programına ve dış ülkelere gönderileceği (MEB, 1990) belirtilmiş ancak, belirtilen bu hususlar uygulamaya geçirilmemiştir.

1998 yılında Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanununda 4359 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik ile ilköğretim müfettişleri; “Millî Eğitim Bakanlık Teşkilat Kanunu”na dahil edilerek “kariyer meslek” grubuna alınmış ve eğitim-öğretim hizmetleri sınıfında görev unvanlarına uygun kadro tahsisi yapılmıştır. Ayrıca, diğer müfettişlikler gibi yardımcılık süresi üç yıla çıkarılmış ve bu sürenin sonunda yeterli sınavı getirilmiştir. Bu değişiklik ile ilköğretim müfettişliği yasa ile güvence altına alınırken 1969 yılındaki yönetmelik ile ilköğretim müfettişleri için getirilen “Kurul” niteliği kaldırılmıştır (Bozkurt vd., 1999, 122; MEB, 1998;).

Kanunda yapılan değişiklik sonrası çıkarılan İlköğretim Müfettişleri Başkanlıkları Yönetmeliğinde, müfettiş yardımcılığı için yarışma sınavına başvuruda bulunacaklarda, en az dört yıl süreli yüksek öğrenim görenlerden Bakanlığa bağlı resmi okul ve kurumlarda en az sekiz yıl öğretmenlik yapmış, yedi yıllık hizmet süresinin en az dört yılını resmi okul ve kurumlarda öğretmen olarak, üç yılını ise Bakanlık merkez ya da taşra teşkilâtı yöneticilik görevlerinde geçirmiş olma veya fakültelerin eğitim yönetimi, teftişi, planlaması ve ekonomisi veya eğitim yönetimi ve denetimi bölüm/anabilim dalından mezun ya da bu alanlarda yüksek lisans veya doktora yapanlardan Bakanlığa bağlı resmi okul ve kurumlarda en az üç yıl öğretmenlik ve/veya yöneticilik yapmış olma koşullarından herhangi birini taşıma; 40 yaşını doldurmuş olma; son altı yıllık sicil notlarının ortalaması en az iyi derecede olma ve son altı yıllık hizmet süresinde aylıktan kesme/maaş kesimi veya daha ağır bir disiplin cezası almaması ya da bu süre içinde idari görevi adli ve idarî kuruluşlara sonuca üzerinden alınmaması olma koşulları aranmıştır (MEB, 1999).

Belirtilen koşullara uygun adaylar, sorularının %20’si millî eğitim mevzuatı, %30’u öğretmenlik meslek bilgisi, %30’u özel alan bilgisi ve %20’si genel kültür konularını kapsayan yazılı sınavdan 100 üzerinden 70 puan alanlar başarılı sayılarak sözlü sınava alınmışlardır. Sözlü sınavda; adayın yazılı sınav konularındaki bilgileri ile temsil yeteneği, tutum ve davranışı, anlatım ve yorumlama yeteneği ölçülmüştür. Sözlü sınavda adaylar, sınav komisyonu üyelerinin her biri tarafından yazılı sınav konularından 50 puan, temsil yeteneğinden 10 puan, tutum ve davranıştan 10 puan, anlatım ve yorumlama yeteneğinden 30 puan olmak üzere toplam 100 puan üzerinden değerlendirilmişlerdir. Sınavların sonucunda adaylardan her iki sınavdan aldıkları puanların aritmetik ortalaması 70 puan ve üzeri olanlar başarılı olarak kabul edilerek belirlenen sayıda aday en yüksek puandan başlanarak ilköğretim müfettiş yardımcısı olarak ataması yapılmıştır (MEB, 1999).

Belirtilen Yönetmeliğe göre, müfettiş yardımcılarının üç yıllık yetiştirilme programı, hizmet içi eğitim ile bu eğitimde başarılı olanların katılacağı görev başında yetiştirme olmak üzere iki aşama olarak belirlenmiştir. Yüksek öğrenim durumları bakımından; eğitim yönetimi, teftişi, plânlaması ve ekonomisi veya buna denkliği

onaylanmış yüksek öğretim kurumlarından mezun olanlar ya da bu alanlarda lisansüstü eğitim görenlerin, Anayasa, Temel Hukuk Bilgileri, Eğitim ve İdare Hukuku ile İktisat konularından 240 saat; bunların dışındaki yüksek öğrenim programlarından mezun olanların ise, Anayasa, Temel Hukuk Bilgileri, Eğitim ve İdare Hukuku, İktisat, Eğitim Yönetimi, Teftişi, Plânlaması ve Ekonomisi konularından 1200 saatten az olmamak üzere hizmetiçi eğitime alınacağı ve bu eğitim sonunda yapılacak değerlendirme sınavında 100 puan üzerinden 70 puan alanların başarılı sayılarak görev başında eğitime alınacağı belirtilmiştir. Görev başında yetiştirme eğitimi ile ilgili olarak da müfettiş yardımcılarının bir müfettişin rehberliğinde görev başında yetiştirme eğitimine alınacağı, görev başında yetiştirme eğitimi ve süresinin müfettiş yardımcılığı yetiştirme programında belirleneceği; bu programda, rehberlik ve iş başında yetiştirme, teftiş ve değerlendirme, inceleme ve soruşturma konuları ile tutum ve davranışların yer alacağı; rehber müfettiş ile grup başkanının, müfettiş yardımcıları hakkında altı aylık dönemler halinde görev başında yetiştirme eğitimi programına göre değerlendirme formu düzenleyerek başkana sunacakları; bu formlara dayalı olarak yeterli oldukları belirlenen müfettiş yardımcılarının ikinci yılın sonunda başkanın önerisi, milli eğitim müdürünün uygun görüşü ve valinin onayı ile rehberlik ve iş başında yetiştirme, teftiş ve değerlendirme, inceleme ve soruşturma hizmetlerini bağımsız olarak yürütmekle yetkili kılınabilecekleri belirtilmiştir. Yönetmelikte, müfettiş yardımcılığı yetiştirme programının, Bakanlığın çeşitli birimlerinde görev yapan daire başkanı veya şube müdürünün katılımıyla oluşturulacak komisyon tarafından hazırlanacağı belirtilmiş ise de bu amaçla merkezden bir program hazırlanmadığı için müfettiş yardımcılarını görev başında yetiştirmenin şekli ve içeriği ilköğretim müfettişleri başkanlıklarına bırakılmıştır. Üç yıllık müfettiş yardımcılığından sonra mevzuat bilgileri ve buna ilişkin uygulamaları, teftiş, araştırma, inceleme ve soruşturma yöntemleri, meslekî yardım, rehberlik, iş başında yetiştirme ile ilgili bilgi ve niteliği kazanma dereceleri ile genel kültürü içeren konularda yapılan yeterlik sınavında 100 üzerinden en az 70 puan alanlar başarılı sayılarak ilköğretim müfettişi olarak atanmışlardır (MEB, 1999).

İlgili yönetmeliklerde yer almasına karşın 1995-2006 yılları arasında yapılan müfettiş yardımcılığı seçme sınavlarına Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi ile Eğitim Planlaması ve Ekonomisi programlarının lisans veya lisansüstü eğitimini tamamlamış olan öğretmen veya yöneticilerin dışındakilerin başvuruları alınmamıştır.

Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun'unda 2010 yılında yapılan değişiklik ile ilköğretim müfettişi ve müfettiş yardımcılarının isimleri "eğitim müfettişi" ve "eğitim müfettiş yardımcısı" olarak değiştirilirken eğitim müfettiş yardımcılarının, en az dört yıllık yüksek öğrenimli ve öğretmenlikte sekiz yıl ve daha fazla hizmeti olan öğretmenler arasından yarışma sınavı ile mesleğe alınacağı belirtilmiştir (MEB, 2010).

İlgili Kanundaki değişiklik sonrasında 2011 yılında yayınlanan ve halen yürürlükte olan Eğitim Müfettişleri Başkanlıkları Yönetmeliği'nde, müfettiş yardımcılığına atanacaklarda: En az dört yıl süreli yüksek öğrenim mezunu olma; 40 yaşını doldurmuş olma; en az üç yılı Bakanlığa bağlı resmi eğitim kurumlarında olmak üzere en az sekiz yıl öğretmenlik hizmeti bulunmak ve yarışma sınavına ikiden fazla katılmamış olma şartları aranmıştır (MEB, 2011a). Önceki iki yönetmelikte, eğitim

denetimi alanında lisans/lisansüstü eğitime, iyi sicil almış olmaya, disiplin cezası almamış olmaya değinilirken son yönetmelikte başvuru koşullarında bunlara değinilmediği ve başvuruların sayısını artırmaya yönelik olarak aranan koşulların azaltıldığı dikkat çekmektedir.

Halen yürürlükte yönetmelikte, müfettiş yardımcılığı için yapılacak yazılı sınav konuları ve puan ağırlıkları; Türkiye Cumhuriyeti Anayasası %10, genel kültür %10, öğretmenlik meslek bilgisi %25, özel alan bilgisi %25, Millî Eğitim mevzuatı %15, ilgili bazı kanunlar %15 ve yapılacak sözlü sınav konuları ve puan ağırlıkları ise; %50'sinin yazılı sınav konuları, %30'unun anlatım ve yorumlama yeteneği, %10'unun temsil yeteneği, %10'unun tutum ve davranışlardan oluşacağı belirlenmiştir. Müfettiş yardımcılarının üç yıllık yetiştirilme programının hazırlayıcı eğitim, görev başında yetiştirme eğitimi ve teorik eğitim olmak üzere üç bölümden oluşacağı; hazırlayıcı eğitimin müfettiş yardımcılarının göreve başlamalarını takip eden bir ay içinde esasları Personel Genel Müdürlüğüne belirlenen bir program dâhilinde kırk saatten az olmamak üzere valiliklerce veya Bakanlıkça yapılacağı; görev başında yetiştirme eğitiminin müfettiş yardımcılara rehberlik, iş başında yetiştirme, teftiş, denetim, değerlendirme, inceleme, soruşturma, araştırma yapma, tutum, davranış ve temsil gibi müfettişlik mesleğinin gerektirdiği nitelikleri kazandırmak amacıyla yapılacağı ve bu programın eğitim müfettişleri başkanının önerisi, il millî eğitim müdürünün uygun görüşü ve valinin onayıyla uygulamaya konulacağı; teorik eğitim bölümünün üç yıllık yetiştirme döneminde uygun görülen tarihlerde ve yerlerde 120 saatten az olmayan hizmetiçi eğitim programları düzenlemek suretiyle Bakanlık tarafından gerçekleştirileceği; teorik eğitim program konularının yeterlik sınav konuları ile yarışma ve yeterlik sınav komisyonu tarafından uygun görülen diğer konulardan oluşacağı; eğitim müfettişleri başkanları, grup başkanları ve rehber müfettişlerin müfettiş yardımcılarının görev başında yetiştirilmelerine yönelik gerekli tedbirleri almak ve yürütmekle sorumlu olacakları; üç yıllık yetiştirme süresinin sonunda Bakanlıkça çıkarılan ve görev alanını ilgilendiren mevzuat ile adli ve idari soruşturma, teftiş, rehberlik, mesleki yardım, inceleme, bilimsel araştırma gibi konular ve bunlarla ilgili yasaları kapsayan yeterlik sınavında 100 üzerinden en az 70 puan alanların müfettiş olarak atanacakları belirtilmiştir (MEB, 2011a).

İlköğretim müfettişi isminin, eğitim müfettişi olarak değiştirildiği 2010 yılındaki Kanun değişikliğinden bir yıl gibi kısa bir süre sonra, 652 sayılı Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile isim, "il eğitim denetmeni" olarak değiştirilmiştir. Kanun Hükmünde Kararnamede; il eğitim denetmen yardımcılarının en az dört yıllık yüksek öğrenimi ve öğretmenlikte sekiz yıl ve daha fazla hizmeti bulunan öğretmenler arasından yarışma sınavı ile mesleğe alınacağı; bu görevde üç yıllık yetişme dönemini takiben yapılacak yeterlik sınavında başarılı olanların il eğitim denetmeni kadrolarına atanacağı; il eğitim denetmenleri ve denetmen yardımcılarının alanlarında uzmanlaşmaları için gerekli tedbirlerin alınacağı; il eğitim denetmenleri ve denetmen yardımcılarının nitelikleri, sınav ve yetişme şekilleri, atanmaları, görev, yetki ve sorumlulukları ile çalışma ve yer değiştirmelerine ilişkin usul ve esasların yönetmelikle düzenleneceği belirtilmiştir (MEB, 2011b). Görev alanlarında da önemli değişiklikler yapılan il eğitim denetmenleriyle ilgili yönetmelik değişikliği beklenmektedir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Eğitim, belirlenen hedefler doğrultusunda bireyi, dolayısıyla toplumu şekillendirme ve geleceğe hazırlama sürecidir. Eğitim sürecinde denetimin temel işlevi, söz konusu sürecin hedeflenen ve arzulanan amaçlara ne derece ulaştığını belirlemek ve uygulamada karşılaşılan güçlüklerin çözümlenmesinde insan kaynağını geliştirmektir. İnsan unsurunun ön plana çıktığı ve insanî ilişkilerin belirleyici olduğu eğitim kurumlarında insan kaynağını amaçlar doğrultusunda geliştirmek müfettişlerin en önemli sorumluluğudur. Bu çerçevede denetim, yönetici ve öğretmenlerin görevlerini daha etkili bir şekilde yerine getirebilmelerine yönelik meslekî yardım ve iş başında yetiştirir.

Meslekî anlamda sağlanacak uzman desteğinin yeterliliği ve niteliği, kuşkusuz müfettişlerin seçilme ve yetiştirilme süreçleri ile doğrudan ilişkilidir. Çünkü niteliği ve liyakati ön planda tutan nesnel bir müfettiş seçme sistemi ve etkili bir yetiştirme süreci sonunda göreve atanan ve alanındaki gelişmelere paralel olarak kendisini geliştirmesine imkan verilen müfettişlerden, bir uzman olarak rollerini daha etkin bir şekilde yerine getirmeleri beklenebilir.

Yapılan incelemelerde Türk Eğitim Sisteminde denetimin; ilköğretim müfettişliği ve bakanlık müfettişliği olmak üzere iki ayrı yapılanma gösterdiği ve her birine müfettiş olarak seçilenlerde farklı yeterlilik ve koşulların arandığı görülmüştür. Genel olarak kıdemli ve mesleğinde üstün performans gösteren öğretmenler arasından seçme sınavı ile belirlenen müfettiş adayları, hizmetiçi eğitim programlarından geçirilmekte ve bir süre tecrübeli müfettişler yanında usta çırak ilişkisi içinde mesleğin inceliklerini öğrendikten sonra müfettiş olmaya hak kazanmaktadırlar. Seçme ve yetiştirmeye ilişkin koşullar ve ayrıntılar tarihsel süreç içerisinde değişen yönetmeliklerle belirlenmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı ile Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi işbirliği ile gerçekleştirilen 3+1 “Eğitim Yönetimi, Teftiş, Planlaması ve Ekonomisi” lisans tamamlama ve İlköğretim Müfettişliği Formasyon programı uygulaması eğitimine katılan ilköğretim müfettiş yardımcılarının söz konusu hizmetiçi eğitime ve aday seçimine ilişkin görüşlerini tespit etmek amacıyla Yıldırım tarafından bir araştırma yapılmıştır. Araştırmada, hizmetiçi eğitim programı amaçlarının gerçekleşme derecesine ilişkin olarak eğitim yöneticiliği ve eğitimde liderlik formasyonu kazandırma amaçlarının çok, diğer amaçların ise orta derecede gerçekleştiği; hizmetiçi eğitim programında yer alan 24 dersten 7’sinde işlenen konuların kursun genel amaçlarını çok, kalan 17 dersin ise orta derecede gerçekleştirdiği; kursun genel amaçlarını gerçekleştirebilecek nitelikte olan “Eğitimde Teftiş Teknikleri”, “Eğitim İstatistiği”, “Kamu Yönetimi”, “Personel Yönetimi” ve “Örgüt Psikolojisi” gibi temel derslerde yeterince amaca ulaşamadığı yönünde sonuçlar elde edilmiştir (Yıldırım, 2006, 726).

İlköğretim müfettiş yardımcılarının, müfettiş seçme ve yetiştirme esaslarına ilişkin görüşlerini tespit etmek amacıyla Ekinci tarafından yapılan araştırmada ise, ilköğretim müfettiş yardımcılarının Eğitim Yönetimi Teftiş ve Planlaması alanında yüksek lisans derecesine sahip olanlar arasından seçilmesi; 40 yaşını doldurmamış olma koşulunun 45 yaş olarak değiştirilmesi; yazılı sınavın kapsamının gereğinden fazla geniş tutulduğu ve sınav sorularının ağırlıklı olarak özel alan bilgisine yönelik, bilgiyi yorumlama, analiz, sentez ve yaratıcılık gerektiren niteliklere sahip olması

gerektiği ifade edilmiştir. Sözlü sınava ilişkin olarak, araştırmaya katılan müfettiş yardımcılarının % 62'si, sınavın objektif olmadığı yönünde görüşler belirtmiştir. Müfettiş yardımcılarını, hizmetiçi eğitim ve görev başında yetiştirmeye yönelik ise, yönetmelik gereği katılmak zorunda oldukları hizmetiçi eğitimi içerik, planlama ve uygulama bakımından yetersiz bulurken, bu eğitimin teorik olmaktan çok uygulamaya yönelik olması ve göreve henüz başlamadan önce verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Araştırmada müfettiş yardımcıları, görev başında yetiştirme uygulamasının yeterince işlevsel olmadığı, deneyim ve model alma yoluyla yetişmenin hakim olduğu yönünde görüş belirtmişlerdir (2009, 98).

İlköğretim müfettişlerinin nasıl yetiştirilmesi gerektiğine ilişkin ilköğretim müfettişlerinin görüşlerini tespit etmek amacıyla Yıldırım ve Koçak (2012) tarafından yapılan bir araştırmada; müfettişlerin hizmetiçi eğitime oranla göreve atanmadan önce yapılacak bir hizmet öncesi eğitimi daha çok tercih ettikleri ve hizmet öncesi eğitimdeki başarının atamada bir kriter olması gerektiği görüşünü paylaştıkları; bütün müfettişlerin her beş yılda bir hizmetiçi eğitimden geçirilmeleri gerektiği görüşünü olumlu karşıladıkları görülmektedir.

Yapılan son yasal düzenleme ile “il eğitim denetmeni” olarak isimleri değiştirilen ilköğretim müfettişlerinin Cumhuriyet sonrası seçilme ve yetiştirilme sistemi bir bütün olarak değerlendirildiğinde; başvuru için aranan niteliklerde zamanla azalmalar yaşanmış olmakla birlikte 1927 yılından bu yana yazılı ve sözlü seçme sınavı uygulamasının bulunması; belli bir süre öğretmenlikten sonra atanabilmek için hizmet öncesi eğitim niteliğinde Gazi Eğitim Enstitüsü ile Üniversitelerin Eğitim Yöneticiliği ve Deneticiliği alanlarında lisans/lisansüstü eğitim görmüş olma koşullarının aranmış olması; ilköğretim müfettiş yardımcılarının nasıl yetiştirileceğine ilişkin hükümlerin ayrıntılı bir şekilde yer aldığı İlköğretim Müfettişliği Staj Yönetmeliğinin 1945 yılında yayınlanmış olması; yardımcılık süresi içinde verilecek hizmetiçi eğitimin gerek içeriği ve gerekse alınması gereken asgari ders saat sayısına kadar tespitlerin yapılmış olması hususları dikkate alındığında, bakanlık müfettişliğine oranla ilköğretim müfettişliği seçme sisteminde nitelik ve nesnellığın daha çok öncelendiğini söylemek mümkündür. Ancak, uygulamada ilköğretim müfettiş yardımcılarının, kendilerine rehberlik edecek tecrübeli müfettiş sayısının az olduğu illere atanmaları görev başında yetiştirilme programlarının sağlıklı bir şekilde uygulanmasını güçleştirmektedir. Bu illerdeki tecrübeli müfettiş sayısının yetersiz olması nedeni ile göreve yeni atanan ve yetiştirilmesi gereken müfettiş yardımcılarını, bağımsız olarak denetim yapmak ve inceleme-soruşturma yürütmek zorunda kalmaktadırlar.

Lisansüstü eğitim görenlerin öğretmen ve yönetici sayısında önemli artışın sağlandığı günümüzde, onların rehberlik ve denetimlerinden sorumlu olan milli eğitim denetçileri ve il eğitim denetmenlerinin seçiminde, eğitim denetimi alanında yüksek lisans yapmış olma koşulunun aranması ve görevde olanların üniversitelerle yapılacak işbirliği ile lisansüstü eğitim almalarının sağlanması denetim sisteminin niteliğini artıracaktır.

Kaynakça

- AYDIN, M. (2007). **Çağdaş Eğitim Denetimi**, (5. Baskı), Hatiboğlu Yayınevi, Ankara.
- BAŞAR, H. (1998). **Eğitim Denetçisi**, Pegem Yayıncılık, Ankara.
- BEYÇİOĞLU, K., DÖNMEZ, B. (2009). Eğitim Denetimini Yeniden Düşünmek, **Eğitim Denetimini Yeniden Düşünmek**, Ağustos 2009, C. 10, S. 2, ss. 73-91.
- BİLİR, M. (2003). **Denetim Sisteminin Yapı ve İşleyişi**, Türk Millî Eğitim Denetim Sisteminde Yapılanma Sorunu, Tem-Sen Yayınları No:1, Ankara.
- BOZKURT, E., KARABIYIK, İ. (2003). **Türk Millî Eğitim Denetim Sistemi, Sorunları ve Çözüm Önerileri**, Türk Millî Eğitim Denetim Sisteminde Yapılanma Sorunu, Tem-Sen Yayınları No:1, Ankara.
- BURSALIOĞLU, Z. (1999). **Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış**, Pegem Yayıncılık, Ankara.
- CENGİZ, C. (1992). **MEB Bakanlık Müfettişlerinin Yetiştirilmesi ve Denetimin Geliştirilmesi**, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul.
- EKİNCİ, A. (2009). "İlköğretim Müfettiş Yardımcılarının Müfettiş Seçme ve Yetiştirme Esaslarına İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi", **Millî Eğitim**, S. 184, ss. 82-101.
- HSU, S-H. and CHAN, T. (1994). "A Study of Inspection Performance and the Personality of Quality Inspectors", **International Journal of Quality & Reliability Management**, Vol. 11 No. 5, pp. 55-65.
- <http://www.cu.edu.tr/insanlar/kocaks/ilk%C3%B6%C4%9Fretim%20m%C3%BCfetti%C5%9Fleri.htm>, Eğitim Denetiminde İlköğretim Müfettişleri, Yetiştirilme ve Sorunları, İbrahim YILDIRIM ve Şemseddin KOÇAK, 13 Haziran 2012.
- KAYA, Y. K. (1979). **İnsan Yetiştirme Düzenimiz: Politika, Eğitim, Kalkınma**, Nüve Matbaası, Ankara.
- MEB (1962). **İlk Öğretim Müfettişleri Yönetmeliği**, 15.06.1962 Tarih ve 7618 Sayılı Resmî Gazete.
- MEB (1963). **İlk Öğretim Müfettişleri Yönetmeliği**, 14.05.1963 Tarih ve 11402 Sayılı Resmî Gazete.
- MEB (1967). **Millî Eğitim Bakanlığı Teftiş Kurulu Yönetmenliği**, 30.09.1967 Tarih ve 12713 Sayılı Resmî Gazete.
- MEB (1969). **İlköğretim Müfettişleri Yönetmeliği**, 15.11.1969 Tarih ve 13352 Sayılı Resmî Gazete.
- MEB (1979). **Denetim Sistemi Çalışma Gurubu Raporu**, Türk Millî Eğitim Denetim Sisteminde Yapılanma Sorunu, Tem-Sen Yayınları No:1, Ankara.
- MEB (1980). **İlköğretim Müfettişlerinin Tayin ve Nakil Yönetmeliği**, 22.08.1980 Tarih ve 17083 Sayılı Resmî Gazete.
- MEB (1990). **Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim Müfettişleri Kurulu Yönetmeliği**, 27.10.1990 Tarih ve 20678 Sayılı Resmî Gazete.
- MEB (1993a). **Teftiş Kurulu Tüzüğü**, 19.02.1993 Tarih ve 21501 Sayılı Resmî Gazete.
- MEB (1993b). **Teftiş Kurulu Yönetmeliği**, 03.10.1993 Tarih ve 21717 Sayılı Resmî Gazete.
- MEB (1998). **3797 Sayılı Kanunun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun**, 04.04.1998 Tarih ve 23307 Sayılı Resmî Gazete.

- MEB (1999). **İlköğretim Müfettişleri Başkanlıkları Yönetmeliği**, 13.08.1999 Tarih ve 23785 Sayılı Resmî Gazete.
- MEB (2000). **İnceleme ve Soruşturma Rehberi**, MEB Teftiş Kurulu Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- MEB (2004). **Millî Eğitim Bakanlığı Sicil Amirleri Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik**, 30. 07. 2004 Tarih ve 25538 sayılı Resmî Gazete.
- MEB (2010). **Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun İle Devlet Memurları Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun**, 13.06.2010 Tarih ve 27610 Sayılı Resmî Gazete.
- MEB (2011a). **Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Müfettişleri Başkanlıkları Yönetmeliği**, 24.06.2011 Tarih ve 27974 Sayılı Resmî Gazete.
- MEB (2011b). **Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname**, 14.09.2011 Tarih ve 28054 Sayılı Resmî Gazete.
- SERGIOVANNI, T.J., KELLEHER, P., MCCARTHY, M.M. & FOWLER, F.C. (2008). **Educational Governance and Administration**, (6th Ed.), Allyn and Bacon, Boston.
- SU, K. (1974). **Türk Eğitiminde Teftişin Yeri ve Önemi**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- TAYMAZ, H. (1997). **Eğitim Sisteminde Denetim**, TAKAV Matbaası, Ankara.
- TAYMAZ, H. (2011). **Eğitim Sisteminde Teftiş, Kavramlar İlkeler Yöntemler**, (8. Baskı), Pegem Akademi, Ankara.
- YALÇINKAYA, M. (2003). **Türk Eğitim Sisteminde Denetimin Bütünleştirilmesi**, Türk Millî Eğitim Denetim Sisteminde Yapılanma Sorunu, Tem-Sen Yayınları No:1, Ankara.
- YILDIRIM, A. (2006). **“İlköğretim Müfettiş Yardımcılarının Yetiştirilmesi”**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S. 16, ss. 715-728.

HE SYSTEM OF CHOOSING AND EDUCATING THE INSPECTORS IN THE EDUCATION SYSTEM AFTER REPUBLIC

Abdurrahman EKİNCİ*

Ömer Murat ÖTER**

Mehmet Ali AKIN***

Abstract

In this research; the inspection system in the education system, how the inspectors have been chosen and educated after Republic have been studied. The change that inspection and opinion about inspection had has been given briefly and the workings and preparations related to inspection in Turkish Education System have been considered. Furthermore; to which criteria the inspectors have been chosen, from which programs and applications they have passed has been researched by 'Primary Education Inspectors' and 'Ministry Inspectors'. Under this situation, the works having been done in the past is thought to lighten the regulations to be done at the days that new terms related to inspection system are discussed.

Key Words: Inspection, Choosing Inspectors, Educating Inspectors

* Assistant Prof. Dr. Mardin Artuklu University Faculty of Literature, Department of Educational Sciences

** Instructor, Mardin Artuklu University Faculty of Literature, Department of Educational Sciences

*** Instructor, Mardin Artuklu University Faculty of Literature, Department of Educational Sciences